

Martin Kareš a Jiří Hostinský. Alois Kareš, vystěhovalecký agent, vlastenec a mecenáš. Vamberk: Spolek přátel historie Vamberka, 2021. 198 s. + 24 stran obr. přílohy. ISBN 978-80-908351-0-8

O vystěhovaleckých agentech se obvykle dozvídáme z druhé ruky, například z dopisů přistěhovalců do Ameriky, kterým agenti pomohli do cíle, často za tučný obnos. Byl Alois Kareš výjimkou? V dopise ze 4. května 1885 připomíná Jan Příbyl, v té době už dvanáct let vystěhovaný v Texasu, svému bratru Ferdinandovi, aby se v přístavu v Brémách spolehl výhradně na služby Aloise Kareše: *„Škoda že jste již spíš nejeli dokud ta valka mezi temi přeplavnicmi společnostmi trvala. Cesta s Brem neb Hamburku stala dospělu osobu jen 10 d. do New Yorku cená stoupla na 18 doll... Piš Kareš a Stockymu do Brem at se lip seznámíš s jizdným řadem a ne-důvěřuj žádným pokoutným agentum, takovi připravili mnohého již na holičky že pozbyl poslední groš tak že nemohl sem ani zpět.“* (Rodinný archiv Betty Stockbauer, Texas, v držení autorky recenze.)

Knihy Martina Kareše a Jiřího Hostinského je poutavým životopisem polozapomenutého podnikatele, od jehož narození letos uplynulo dvě stě let. Autorům se podařilo dopátrat působení člověka, který stál v pozadí migrace a „jen“ cestu druhým zajišťoval, který však smysluplně a cílevědomě přetvářel osudy desítek tisíc migrujících jednotlivců a rodin. Autoři názvem upozorňují

na to, že Kareš byl mecenášem a vlastencem, byť pomáhal lidem odcházet z domova – umožňoval jim nalézt svobodu, možnosti tvůrčího vyžití a lásku k domovu, který je do světa vyhnal. Pečlivou prací se zdroji představují výjimečnou osobnost, která vynikala mimořádnou angažovaností ve prospěch druhých, inspirovaná buditelským zájmem o své rodáky a odporem k absolutismu. Přispívají k tomu, abychom migraci vnímali pozitivně a v emigrantech neviděli odrodilce, ale odvážlivce, kteří riskovali, snili, věřili v lepší budoucnost a z domova neodcházeli z rozmaru a za dobrodružstvím, ale protože nebylo zbytí.

Vystěhovalectví z Evropy už před A. Karešem podporovaly hlavně německé společnosti a jednotlivci, kteří migraci zprostředkovávali, ve prospěch migrace agitovali a zájemce k rozhodnutí emigrovat dokonce přemlouvali. Recenzovaná publikace řadí Aloise Kareše mezi osobnosti, o kterých by se mělo vědět a mluvit. Úkolem vystěhovaleckých agentů bylo zajistit migrantům ubytování, načasovat odplutí, zajistit jim celní odbavení, postarat se o zavazadla a nasměrovat je na plachetnici nebo parník. Tato zkušenost však migranty často neblaze finančně poznamenala, protože byli na agenty zcela

odkázání. V rakouské monarchii se migraci nepřálo, informace nebylo kde si opatřit, šířily se pokoutně. Protizákonné nebylo o vystěhovalectví lidi informovat, ale podněcovat je k migraci. Odlišit jedno od druhého nešlo jednoznačně, a tak byli zájemci kontaktováni skrytě a nutné doklady si museli vyřizovat opatrně. Alois Kareš ale patřil k agentům, kteří se o vystěhovalce starali. Vstupoval i do příprav k migraci, expedoval do českých osad v zámoří knihy a časopisy a pomáhal osobnostem českého národního života cestujícím do zámoří (např. Josefu Václavu Sládkovi nebo Františku Matouši Klácelovi). V době národního obrození v 2. polovině 19. století považoval takové jednání za vlasteneckou povinnost. Aktivně rozvíjel myšlenku národního společenství propojujícího domov v Evropě s nově objeveným domovem za oceánem.

Jako aktivní oponent absolutismu se zapojil do revolučního boje v roce 1848, musel se skrývat, účastnil se Kossuthova revolučního boje za osamostatnění Uher a zaujímal radikální politické postoje. Jeho život a podnikání ale ovlivnilo i ukončení americké občanské války v roce 1865 i prusko-rakouská válka roku 1866 – obojí vyvolalo další emigrační vlny a způsobilo, že se i české země zapojily do masového přistěhovalectví do Ameriky. Kareš byl také filantropem – historické okolnosti, dobrodružná povaha, podnikatelské ambice, finanční zabezpečení

a společenská prestiž mu umožňovaly hájit ty, kterým peníze i postavení chyběly.

Ve Vamberku, odkud pocházel, agitoval Alois Kareš už v 50. letech. V roce 1856 přesídlil do Brém a v činnosti agenta se zaměřil na české země. Plánoval dokonce vybudovat českou přistěhovaleckou kolonii ve vhodném státě. V roce 1870 založili Alois Kareš/Karesch a Petr Stocký/Stotzky v Brémách (později s pobočkou ve Vídni) přepravní společnost zajišťující mj. palubní přepravu na linkách z přístavu Bremerhaven do New Yorku, Baltimore, New Orleans a Galvestonu.

Role agentů byla stěžejní především v raných dekádách migrace do Ameriky, v českých podmínkách tedy v 50. až 80. letech 19. století. Koncem 19. století se budoucí migranti již spoléhali na příbuzné, kteří přesídlili do Ameriky v dekádě před a po americké občanské válce a kteří je informovali nejen o pracovních možnostech v Americe a podmínkách v daném státě nebo české osadě, ale i procesu samotné migrace z Evropy do USA.

Karešovo chování formovalo obrozenecké lidumilství českých intelektuálů a národních buditelů, mezi přátele ho řadili i Vojta Náprstek a Josef Václav Frič. Rodákům pomáhal, aby svého cíle dosáhli, podporoval je znalostmi, zajištěním nezbytných dokumentů i peněz. První vystěhovalci od 50. let nabádají v dopisech rodinné příslušníky, aby v Brémách vyhledali

A. Kareše a jeho spolupracovníky, protože jedině on je schopen zajistit jim přepravu. Příkladem inserce společnosti Kareš & Stocký byla rozměrná mapa amerického jihu z roku 1888 se zvětšeninou Texasu (to už byl ale Alois Kareš tři roky po smrti, zemřel náhle raněn mrtvicí v červenci 1885, ve Vamberku mu v roce 1887 odhalili pomník), propagovaného poněkud kontroverzně jako stát pro vystěhovalce ideální. Autoři podali dějiny společnosti Kareš & Stocký až do roku 1925, kdy oznámila svůj zánik, neboť její existence již postrádala smysl. Zákon o národnostním původu (National Origins Act z roku 1924) a imigrační kvóty zavedené v USA ve 20. letech 20. století, které upřednostňovaly migranty, kteří se údajně snadno asimilovali a pocházeli jen z jistých „starých a spolehlivých“ zemí prvních přistěhovalců, totiž smysluplnou migraci znemožnily.

Martin Kareš a Jiří Hostinský detailně vykreslují historické zázemí rodu Karešů až do r. 1570 a migraci z rakouské monarchie. Zajímavě vysvětlují, jak se Alois Kareš, povoláním kupec a umělecký tkadlec, mohl stát vyhledávaným a spolehlivým přepravcem lidí do Nového světa. Roku 1855 přesídlil s třemi dětmi, bez manželky, do Hamburku a následujícího roku do Brém. Byl vynalézavý, podnikavý, v pravý čas na pravém místě, uměl si klienty získat, jednal bezelstně, což se o něm, soudě dle dopisů, z kterých autoři

čerpali, běžně vědělo. Jeho činnost však byla i policejně sledována.

Kniha o Aloisi Karešovi se čte jako detektivka – jako příběh jedince unikajícího nástrahám a nasazujícího svůj život pro druhé. Je uspořádána tematicky, ale je přehledná i chronologicky. Hlavně je ale spolehlivým průvodcem po dějinách dané doby, a to nejen v oblasti vystěhovalců, ale i mořeplavby. Je založena na primárních zdrojích, především dopisech a dokumentech uložených v Archivu Národního muzea, Národním archivu v Praze, Náprstkově muzeu, Literárním archivu Památníku národního písemnictví, oblastních a okresních, ale i zahraničních archivech. Autoři mají skvělý přehled o odborné literatuře citované v bohaté bibliografii, podkládají všechna svá tvrzení citacemi z primárních zdrojů, ale text přitom působí jako ucelený narativ. Knihu doplnili o soupis českých a zahraničních novin a časopisů, z nichž čerpali (doporučují uvádět u publikací roky a místa, kde a kdy byly publikace vydávány). Knížka je strukturována tak, aby ji čtenář mohl přečíst jako celek, nebo si vybral kapitoly, které ho zajímají (to se týká např. relativně samostatné kapitoly o osudech některých vystěhovalců, která bude dnes zajímat hlavně jejich příbuzné). Kromě bohaté obrazové přílohy obsahuje kniha i rodokmen Aloise Kareše a jeho staršího bratra Františka, obchodníka a později prvního starosty Vamberka.

Tematicky zásadní jsou v publikaci kapitoly „Alois Kareš jako vystěhovalecký agent“ a „Alois Kareš jako mecenáš a podporovatel“. Autoři v nich informují o Karešových spolupracovnících, korespondenci s klienty, o jeho zprostředkovatelské, zasílatelské a směnářské činnosti, o střetech s konkurencí i podpoře, kterou nabízel rodnému městu Vamberk, pražským muzeím i Národnímu divadlu, krajanům, osobnostem veřejného života a různým spolkům a institucím, jichž byl členem. Díky odborné práci Kareše a Hostinského se na světlo dostaly dokumenty svědčící o neobyčejné štedrosti a velkorysosti. Svědčí nejen o jeho schopnostech a angažovanosti, ale i úctyhodném postavení ve společenských kruzích a vážnosti, které se těšil. O to smutnější jsou pasáže o pomluvách a krivých obviněních. Autoři navíc popsali přepravní podmínky a zpracovali seznam vystěhovalců, Karešových klientů, jak z Vamberka a okolí z let 1852–57, tak částečně z Čech a Moravy z let 1856–85.

Martin Kareš a Jiří Hostinský sepsali úctyhodné dílo, kterým zařadili Aloise Kareše mezi vůdčí osobnosti umožňující masové vystěhovalectví z českých zemí do Ameriky od poloviny 19. století. Bez něj by se tyto procesy odvíjely jinak. Kniha zachycuje podrobně nejen Karešův osobní i profesní život a roli klíčového jedince a aktivisty, který byl pro desítky tisíc lidí mostem mezi kontinenty, ale mapuje také dějiny vystěhovalectví a mořeplavectví vůbec. Díky ní tak A. Kareš vstoupil do dějin 2. poloviny 19. století nejen jako představitel úspěšné obchodní a vystěhovalecké společnosti, ale také jako člověk, který byl pro vystěhovalce zárukou, že dojdou do cíle.

Jde o knihu vědecky fundovanou, detailně historicky zpracovanou, opírající se o primární prameny a nabízející jejich čtivou syntézu, a umělecky krásnou. Věřím, že se dostane do rukou mnoha čtenářů a zaujme odpovídající místo v českých dějinách i Náprstkově muzeu.

Eva Eckert (Anglo-American University, Praha)

Marek Jakoubek – Vladimír Penčev. Češi a Slováci v Bulharsku. Příspěvky ke studiu české, slovenské a československé krajanské přítomnosti v bulharských zemích. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2022. 215 s. ISBN 978-80-7325-548-0

Česká bulharistika patří mezi tradiční a bohatě rozvinuté vědecké

oblasti přinejmenším v evropském kontextu. Zájem českých badatelů